

130 VIII 15

3239019305136

Ivan Olbracht

KOLIBA NAD
HOLATÝNEM

*Nechť vám tyto
vánoce přinesou
štěstí — vám a všem
těm, jejichž štěstí
vychází z vás —
a každý váš další rok
nechť je šťastnější
než byl poslední*

NAKLADATELSTVÍ SFINX

1911
4.
3-

IVAN OLBRACHT

KOLIBA NAD HOLATÝNEM

IVAN OLBRACHT

NIKOLA
ŠUHAJ LOUPEŽNÍK

román

KNIHOVNA PYRAMIDA

IVAN OLBRACHT

KOLIBA
NAD HOLATÝNEM

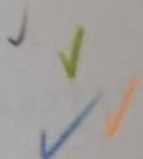
I. kapitola

SFINX B. JANDA PRAHA

130 VIII 15

5 1 3 6 III

Když pisatel tohoto vypravování shledával v domovině Nikoly Šuhaje příběhy o tomto muži nezranitelném, který bohatým bral a chudým dával, a který nikdy, kromě v sebeobraně nebo ze spravedlivé msty, nikoho nezabil, neměl po svědectví tolika lidí vážných a hodných víry věru příčiny nevěřiti, že Šuhajovu nezranitelnost působila zelená ratolístka, kterou, mávaje, odháněl četnické kulky jako hospodář v čerencovém dni rojící se včely. Neboť v tomto kraji lesů, zvrásněném horami jako kus papíru, který se chystáme hoditi do kamen, žijí posud děje, jakým se bláhově usmíváme jen proto, že se u nás nestávají již po staletí. V tomto kraji kopců na kopcích a roklí v roklích, kde se v tlejícím soumraku pralesů rodí prameny a umírají prastaré javory, jsou posud začarovaná místa, odkud se ještě nikdy nedostal ani jelen, ani

medvěd, ani člověk. Pruhy ranních mlh, ploužící se namáhavě po korunách smrků vzhůru do hor, jsou průvody umrlých, a oblaka, proplouvající nad úžlabinami, jsou zlí psi s otevřenými tlamami, kteří se za horou snesou, aby někomu ublížili. A dole, v úzkých údolích řek, ve vesnicích, které jsou zelené kukuřičnými poli a žluté květy slunečnic, žijí vlkodlaci, kteří, překulivše se večer po soumraku přes kládu, mění se z mužů ve vlky a k ránu opět z vlků v muže, zde se v měsíčních nocích prohánějí mladé vědmy na koních, v které proměnily své spící muže, a čarodějnic netřeba hledat za sedmi horami a sedmi řekami ve větrných údolích, nýbrž ty zlé možno potkat na pastvinách, jak sypou do tří dobytčích stop soli, aby zbavily krávy mléka, a ony dobré lze kdykoli navštívit v jejich chyších a odvolat od konopných trdlíc, aby zařikaly hadí uštknutí nebo koupelí v odvaru

z devíti bylin udělaly z dítěte neduživého silné.

Zde žije ještě Bůh. V dusném tichu pralesů žije ještě starý Bůh země, který objímá hory a údolí, hraje si s medvědy v houštinách, laská se s kravkami uprchlými od stád a miluje troubení pastýřů, svolávajících večer dobytek. Dýchá do korun starých stromů, pije z dlaní u pramenů, svítí z nočních ohňů na pastvinách a chřestivě rozechvívá listí kukuřičných polí a kývá žlutými terči slunečnic. Prastarý pohanský Bůh, pán lesů a stád, který odmítá spojovat se s oním pyšně honosným Bohem, bydlícím ve zlatě a hedvábí za pestrými stěnami ikonostasů, i s oním nevrlym starcem, skrývajícím se za ošumělými záclonkami purjochesů synagog. Ale věc se šuhajovou zelenou rato-lístkou není pravda.

»Ne«, řekl mi pastevec na polonině nad Holatýnem, »lidé to říkají, ale bylo to jinak.«

A zatím, co si nad ohněm opékal hou-
bu holubinku, nabodnutou na jívové
větvičce, vypravoval mi onu osudnou
událost, která určila život Nikoly
Šuhaje loupežníka. Případ ještě hod-
nější, aby byl vypravován za zim-
ních večerů při plamenech bukových
špalků v chyších, než onen o zelené
ratolístce. Hodnější vypravování! Ne-
boť to jest jediné slovo, kterého lze
po právu užíti, ač významy div a
zázrak se vnucují. Ale tyto výrazy
jsou vzaty z názvosloví křesfanského
a znamenají věc výjimečnou a tako-
vou, které se třeba diviti. Zde se však
věci výjimečné nedějí a diviti se ne-
třeba ničemu. Že v červenci zraje
obilí a v srpnu konopí, je stejně zná-
mo, jako že v kukuřici žijí hodné víly
mavky a u bahnitých potoků zlé ru-
sálky, a že člověk utone, spadne-li
při plavení dříví s voru do rozvod-
něné Terebly je stejně zřejmé, jako
že zšílí, vkročí-li na místo, kam čaro-
dějnice vylila zbytky nečistého od-

varu svých bylin.

Holatýnský pastavec začal vypravo-
vati příběh Nikoly Šuhaje v kruhu
pastýřů skotu při ohni, který vysoko
plápolal k večerní obloze. Ale nedo-
končil, neboť se spustil dešť, klidný
a vlahý, jaké bývají na počátku čer-
vence. Dokončil na seně ve tmě ko-
liby. Pastevci, dokouřivše své dým-
ky s hrotitými mosaznými víčky, ve
spánku oddechovali, do střechy bub-
noval dešť a za dřevěnou přepážkou,
kde spal dobytek, se ozývalo brzy
z toho, brzy z onoho kouta slabounké
zacinknutí. Slabounké a jemné, jako
když stružka přeskakuje oblásek. To
jak zvířata chvílemi ve snu pohnula
hlavami a jak srdce zvonku na jejich
šíjích tiše zavádilo o kovovou stěnu.
A tento zvuk, tak podivný, dával bar-
vu celé noci, poněvadž vzbuzoval zdá-
ní, že se tam někdo plíží z kouta do
kouta, tajně poslouchá a tiše přita-
kává.

Zde jest tedy onen mackbethovský

příběh o nezranitelném Šuhajovi, o loupežníku Nikolovi Šuhajovi, který bohatým bral a chudým dával a nikdy nikoho nezabil leč v sebeobraně nebo ze spravedlivé msty. Neboť to jsou ctnosti všech zbojníků celého světa v zemích, které ještě dovedou milovati loupežníky a ctít je jako národní hrdiny.

●
Stalo se to za války na neznámém místě blízko bitevní fronty, kde se po týdny potloukají vojáci ulejšáci, schovávají se před polními četníky a lžou lidem od dvaapadesátého pluku, že hledají šestadvacátý a šestadvacátý balašagyarmatský. A k tomu náležel jak Šuhaj, tak také jeho kamarád, sedmihradský Němec, strojník. Oba se tehdy skrývali v chyši jakési ruské baby. Baba byla škaredá a její chyše, uplácená z bláta a s vysokou slaměnou střechou, se podobala smrži, který z čista jasna vystupuje

z roviny; nebo ještě spíše šišatému klobouku, pod kterým je schováno nečisté vejce, z něhož se jakživo nevyklube nic kloudného. Měla dvě dcery, hloupé, vlasaté a s nohama pokousanýma od blech. Ale bylo to na samotě a poněvadž se vojáci úvahami o krásnu zabývají málo a mnoho tím, jak se mezi dvěma výbuchy granátů co nejlépe pobaviti, s děvčaty si začali. Chodili s nimi pást krávy a do olší na dříví a v noci za nimi lezli po žebříčku na přístřešek. »Ty, Rusíne,« řekla jednou při večeri baba Nikolovi, »ty budeš slavným mužem své země, budou se tě bátí vojska a jenerálové,« a nabírala při tom ze společné mísy kolečka kvašených okurek s cibulí a říkala to tak, jako by mluvila o zákolníku nebo o došcích na střechu. »Chci, aby sis vzal mou dceru Vasju.«

Abys oslepla, myslil si Šuhaj, ví tedy všechno, to je mrzuté. A řekl: »Co by ne?!« a pak, chytaje se poslední

naděje: »A co, když mě zítra zastřelí?!

Baba nic.

»A ty, Němče,« povídala, když polkla sousto, »se staneš nejbohatším mužem své země. Chci, aby sis vzal mou dceru Jevku.«

»No!« řekl Němec. »Jen vyvážnu-li z toho živ.« A také na něm bylo vidět, že mu jsou takové řeči milé jako osina v oku.

Rozumí se, že vojáky ani nenapadlo s dcerami se ženiti. Nikola měl již tehdy rád Eržiku a také Němec měl doma děvče. Chtěli se jen ulejšvat, mít se dobře, a baba jim podstrojovala.

Bylo jim najednou u večeře hrozně protivno. Jevka chroupala plnými ústy okurky s cibulí a Vasja se držadlem dřevěné lžici drbala v zátylku, honíc tam pod vrkočem nějakou veš.

»Ale obelhali-li jste mě, třikrát sedmkrát běda vám,« řekla baba, a to

prokletí bylo tím ošklivější, že bylo proneseno jakoby lhostejně a že se při něm babiny oči dívaly někam přes vojáky na povalovou stěnu.

»Co by?« broukl Němec, ale jen tak, že se slušelo, aby něco podobného řekl.

Ale na Šuhaje to ticho a podvečerní soumrak podivně sáhly. Jako by daleko odtud, nad jeho domovinou, někdo vyřízl kus ovzduší a přenesl jej sem nad chyši s vysokou slaměnou střechou. A tam doma zůstal kruh prázdného prostoru, začarované místo v pralese, kudy budou marně blouditi medvěd, jelen i člověk. Pocítil zřejmě vůni tlení a pryskyřice, jak sem zároveň s tichem a soumrakem vnikala malými okénky.

»Dejte mi své plecháčky!« řekla baba.

S vojenskými miskami kamsi odešla a vrátila se s nějakým lektvarem v nich.

»Vypijte to!«

Nebylo to ani hořké, ani sladké, ani dobré, ani nedobré.

»Teď se vás netkne žádná kulka. Ani z pušky, ani z pistole, ani z kulometu, ani z děla.«

Vypadalo to jako obřad. Nikolu slabě zasvědilo v zádech.

Toho večera šli brzy spat. A té noci k holkám na přístřešek nelezli. Ale před usnutím na seně ve stodůlce mnoho hovořili.

Jaký nesmysl! Němec se zlobil. Copak si opravdu myslí, že je na takovéhle pitomosti nachytá? To ať si vypravuje hloupým babám, jako je ona, a ne starým vojákům. Má na sebe jen pořádnou zlost, že se dal tou nenadálostí překvapit, že babě neřekl své mínění a že vůbec pil to svinstvo. A třeba říci, že se zlobil doopravdy, přes to, nebo snad právě proto, že ho někde uvnitř obtěžoval hlas, snažící se mu našeptávat, že by to bylo přece jen dobré, kdyby to bylo pravda.

»Utečme!« pravil Šuhaj.

Nu, dobře! Za pár dní mohou vymáznout! Potřebují oni babu!

Těch několik dní se však protáhlo. Tady byl mír a pokoj. Jako by žili sto mil a sto let od války. Celou dobu sem nikdo nepřišel, a do štěkotu ruských kulometů a do blýskavic ruských šrapnelů se jim nechtělo. Krásné bezpečí, ze všeho nejvzácnější, jim stálo i za špatné svědomí. Zase chodili s dcerami pást krávy a do olšin na klestí.

Ale jednou časně zrána byli oba na dvorku. Nikola ořezával a štěpil smrkovou sněť babě na hrabici, Němec seděl na zemi, opřen o proutěný plot a hrál na foukací harmoniku. Z chyše vyšla baba. Přistavila si k stodůlce žebříček a lezla pro cosi do podstřešku. Vtom zadul vítr, babě rovnou pod sukně a celou ji obnažil. A ukázalo se něco velmi divného. Babin kostřec byl prodloužen a porostlý srstí. Jako kozí ocas.

Němec, hloupý Němec, který zná jen svoje stroje a svoje čísličky, nic neví a ničemu nevěří, se dal do nehorázného smíchu.

Ale Šuhaj se zarazil. Neboť Nikola Šuhaj byl z Podkarpatska. A tam žije ještě Bůh. A Nikola byl z kraje Oleksy Dovbuše. Slavného zbojníka Oleksy Dovbuše, který sedm let se sedmi sty chlapci bojoval po krajině, bohatým bral a chudým dával a jenž nemohl býti zraněn leč stříbrnou kulí, nad kterou, skrytou v zrní jarní pšenice, bylo odslouženo dvanáct mší. Nikola Šuhaj věděl ihned, že před ním na žebříčku stojí baba jaga. Bosorkáňa. Povítrula. Čarodějnice.

»Ublízí nám. Zabijme ji,« šeptal.
»Eh! k čemu?! máchl rukou Němec. Ale vojákům na nějakém babském životě nezáleží. Nazabíjeli se sami již dost a pobitých kamarádů viděli také až přespříliš. Proč neudělat kamarádovi něco k vůli? Obzvláště, má-li s ní člověk ještě nevyřízený účet za

to, že beztrestně útočila na jeho lidský rozum?!

Když šla příštího jitra baba do stodůlky, utloukli ji klacky a utekli. Potulovali se ještě nějakou dobu krajem.

A pak se vrátili k svému pluku. K pětaosmdesátému, balašagyarmatskému.

Zase stříleli, zase odnášeli raněné na obvaziště a mrtvé do šachet, zase čichali přiboudlou vůni zákopů a zase se jim hladem svíraly žaludky. A zase, jako všichni pořádní vojáci, toužili po nějaké čisté ráně, která by jim mnoho neublížila a pomohla jim, ne-li už domů, tedy alespoň na několik měsíců za frontu. Že byla kdy nějaká baba a nějaká Jevka a Vasja, na to už dávno nemyslili.

A stalo se, že šli náhodou právě oni dva patrolou starým dubovým lesem. Bylo to třikrát čtyřicet hodin po horkém dni. Plně čtyři hodiny řvala děla, vše bylo jedinou bílou tmou

kouře a zvířeného písku, v níž blýskaly ohně, tři útoky ruské pěchoty a jeden protiútok, masa bylo na vozy, a když bylo po všem, nebylo ani síly vydechnouti si, že z toho člověk vyvázl se zdravými hnáty. Teď, po třech dnech ticha nasvědčoval neklid tam naproti a přípravy ve vlastních zákopech, že začne tanec nanovo. Schovati se? Kam? Utéci? Ze zákopů to již nejde. A do zajetí? Ani za boha!

»Ty, Šuhaji,« řekl Němec, jak kráčeli mezi řídkými kmeny, natáhl levou ruku, obrátil ji dlaní vzhůru a pak zase překlopil zpět, »už toho mám tady po krk. Nestřelil bys mě?« S takovou věcí je potřebí obrátiti se na kamaráda, sám si to člověk dělá těžce, leda skrz bochníček chleba, který zachytí zrnka prachu, jež by jinak spálila okraj rány, a přivedla ho před válečný soud.

»Ty chceš?«

»Chci.«

Šuhaj mlčky přikývl.

Němec položil hřbet ruky na dubový kmen a jeho bílá dlaň vypadala jako papírový terčík, do kterého se ve škole učí střilet vojáci.

Šuhaj několik kroků poodstoupil. Namířil. Třeskl výstřel.

Baaaá! zařvala vyděšeně doubrava. Kmeny si rychle házely řeřavou ránu, až ji vyhodily ven do roviny, kde doznívala.

Vojáci na sebe hleděli trochu vyjeveně.

Co se to stalo?...

Rána šla mimo.

»Co děláš?« zlobil se a divil se Němec.

Ale Šuhaj neodpověděl. Neboť v té chvíli se na zemi sneslo něco ohromného. Něco, co nemělo jména. Protože to bylo z jiného světa. Vše kolem ztichlo jako pod dotekem smrti a věci ztratily barvy. Nikolu Šuhaje jala velká hrůza.

»Ještě jednou! Pojď blíž!«

Co se mu to zjevilo? Smrt? Osud?
Bůh?

»Co blázníš? Střílej!«

Ten hlas vycházel jako zpod země,
jako ze vzdálených zákopů. A ka-
marádova dlaň byla jako papírový
terčík, úžasně bílá. Tak bílá, že o
tak strašlivé bělosti nebylo nikdy
nikde slýcháno.

Šuhaj jako ve snách přilícil. Byl
dobrý střelec. Jací bývají u brigády
jeden nebo nejvýše dva. Major mu
jednou házel do vzduchu koruny a
on je odstřeloval.

Stiskl spoušť.

Slyšel, jak ve velkých dálkách do-
znívá rána.

To se někde nad Koločavou, nad
Krásným v jeho domovině ohlašova-
la bouřka.

»Co to děláš, hovado?« soptil kama-
rád, prohlížeje si čistou dlaň. »Ne-
umíš střílet? Vždyť to bude, pitomče,
nápadné, že odtud slyší tolik ran!«
Šuhaj neodpověděl. Přehodil přes ra-

meno řemen pušky a šel.

Němec za ním, mruče nadávky.

Pak se Šuhaj náhle obrátil. Byl ble-
dý, ale oči mu zářily a jeho hlas
zněl velitelsky.

»Teď ty!«

»Já tebe?« řekl Němec. »No, pro
mne?«

»Ale nechod' daleko!«

»Kam tě mám vzít?«

»Dost, stůj! Do prsou.«

»Blázne!«

»Ne do prsou! Míř na hlavu!«

»Osle!«

Toť se ví, že kamaráda nestřílíme
ani do prsou, ani do hlavy, ale voják
mířil do ramene, mířil přesně a na
dvanáct kroků. A na takovou vzdá-
lenost není možná chybiti.

Duby opět zakřičely výstřelem.

Šuhaj stál klidně u mohutného pně
a hleděl někam přes kamaráda, jako
by se ho vše ani netýkalo a jako by
myslil na docela něco jiného.

»Co je to?« říkal zaraženě Němec a

také on poněkud pobledl. Obracel v rukou zbraň a prohlížel si mušku. »Pojď, půjdeme!« pravil Šuhaj.

Kráčeli dále doubravou, jejíž staré pně byly daleko od sebe a mezi nimi mnoho světlosti, zelené zezdola a modré shůry. A právě to bylo to divné: Byl to jiný les než před chvílí. Slunce se již chýlilo k západu, ale on se rozzářil. Vrásky stromové kůry byly jasnější, zeleň listů svěží a kroky se bořily do mechu jako nikdy před tím. A zazněla-li pod nohou tvrdá dubová větvička, zvuk, kterého se před chvílí ještě báli, zazvonila jasně a vesele. Nepřítel byl daleko. Ale byl vůbec nějaký nepřítel? A byla nějaká válka?

Šli vedle sebe dlouhé čtvrt hodiny mlčky. Až k večeru, již na rovině, když docházeli k zákopům, řekl Němec:

»Copak ty tomu nesmyslu věříš?« Jeho hlas chtěl znít drsně, ale byl maličko zadržnutý.

Šuhaj nehnul ani brvou.

A potom žili zase dlouhé týdny ohavným životem v zákopech a v táborech. A zatím, co si ostatní vojáci, dívající se po letících granátech, myslívali: »Padne-li granát tam do onoho velkého pole za tou planou hrušní, vyvážnu z války živ...« neboť dále si mysliti netroufali, žili oni dva s podivnou příhodou v srdcích, o níž nikdy nepromluvili. Šuhaj proto, poněvadž mluvit nebylo třeba. A Němec se bál, že by musil sobě i kamarádovi lháti.

Pak se rozešli, a již se v životě nikdy neviděli. Němce odkomandovali k telefonu, setnina byla vystřídána, šla dozadu, pak zase vpřed do jiných posic, a jak už to ve válce bylo a jak se sobě lidé ztráceli.

Ale Šuhajova žena Eržika, jeho starý otec Petro a jeho tehán Ivan Drač, kteří zakusili mnoho pronásledování, i všichni jeho přátelé, pokud se ještě po jedenácti letech nebojí přiznati

k stykům s Nikolou, vám potvrdí, že na Němce často vzpomínal a mnohokrát projevil přání, ještě jednou v životě se s ním sejítí.

●
Asi tak to vyprávěl v kolibě nad Holatýnem pastevec.

Dojista, vypravoval to, znaje již výsledek Šuhajova života, ale ta povídka není o nic méně poučná než příběhy o Achillovi, Siegfriedovi, Mackbethovi a Oleksovi Dovbušovi, či jak se jmenovali všichni ti, kdož byli osudem ošizeni. Neboť, i nehodláme-li již mluvit o pojmu tak odtažitém, jako jest nesmrtelnost: po nezranitelnosti toužíme všichni. Ale čert si vždy najde nějakou šěrbinu, kudy vnikne i k člověku ohrazenému proroctvím a vírou, a rozkotá a rozmetá je tak, že z nich nezůstane kámen na kameni.

---

*Próza Ivana Olbrachta KOLIBA
NAD HOLATÝNEM je I. kapitola
románu Nikola Šuhaj loupežník,
který vyjde v roce 1933 v knihovně
Pyramida. Vydalo ji nakladatelství
Sfinx, Bohumila Jandy, v Praze
jako soukromý tisk pro své přátele
k Novému roku 1933. Typografickou
úpravu navrhl A. B. Kohout. Návrh
na obálku provedl Jindřich Štyrský.
Vytiskla knihtiskárna Jiřího
Jelena na Mělníce a brožoval
Alexander Nepevný v Praze.*